

Landskap: Småland Upptecknat av: Folke Heij
 Härad: Tveta Adress: Sjöbergs Egendom, Tenhult.
 Socken: Öggestorp Berättat av: Ester Gustafsson.
 Uppteckningsår: 1936 Född år 1875 i Öggestorp.

Uppteckningen rör ÖVERNATURLIGA VÄSEN, VARSEL, MAGI m.m.

Upplysningar om meddelerskan.....	sid.	1.
Övernaturliga väsen.....	"	2.
Varsel.....	"	5.
Personer med övernaturlig eller ovanlig förmåga.....	"	6.
Magi.....	"	7.
<i>Messbomarsjäst</i>	"	8.
Läkekonst.....	"	12.

4660

Fröken Ester Gustafsson är dotter till den nyligen avlidne 96-åringen Gustaf Jonasson på Femtingen och har i yngre år tjänat hos de förra innehavarna av Kalvsås gård, i orten kända för sitt in i det sista bibehållna gammaldags tänkesätt och sin vidskepelse. Det mesta av hennes uppgifter härleder sig också från detta husbondefolk.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I.

Småland
Freta
Cagastorps
sept. 1936

4660

ÖVERNATURLIGA VÄSEN.

Myt. F. Seig
Ber. Gust. Gustafson
Född 1875. Cagastorps

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—
2.
—

Älvor.

'Om någon hade fått "älvablåssten" (en sjukdom, som kom med luften och skadade halsen), så stulle di blåsa på döm mä en hann'bälg' för att bota den sjuke.

Husrå.

"Å tömta', dä trodde di, att di dro' fo'r te å frå' hos bönnera. Dä kan la hända, att dä inte finns nå'ra tömta nu, men funnets ha' dä nog, för ja' minns, mor tallte öm, att en gång, så kom dä fram underli'a varelser ur skogen å velle låna brö'".

Mjölkehare.

"Di gjo'de en hare uttå spingestecker å vävasölv, å se'n hade di för se, att en så'n s'ulle göra illt hos grannen," (mjölka hans kor o.d.).

Spöken.

Gastar. Om någon blivit "gastakrammad", så skulle han spannas.

Detta gick så till, att man med tumme och pekfinger utspretade liksom stegade avståndet från handen till "armbövven" (armbågsvecket). Denna procedur skulle ske tre gånger, och efter var gång skulle man spotta. Var den behandlade nu "verkeli'en gastakrammad", så kunde den spannande icke bibehålla fingermåttet, utan detta blev "mot hans velje" mindre och mindre.

Spökerier. "Hos e' gumma å hennes doter knackade då på döra en kväll. Di geck å öppnade, men där synntes ingen. Då va' spöke!" Nu måste de skadliga verkningarna av spökeriet förebyggas. Detta tillgick sålunda: De tände var sin tändsticka, som de förde tre gånger runt huvudet, varefter de förde den ännu brinnande stickan in i munnen ett tag. "Stål s'ulle di bära på se förr, då di geck ut, när då va' mörkt, för att inte nå't otyg s'ulle komma emot döm, å likaså att di satte en kniv uttå bara stål över döra te stöva mot spöke. (För att icke spöken skulle komma in).

Troll.

Om troll har berätterskan inte mer att meddela, än att

4660

"Di trodde på tröllpacka, sëm sto' å klappade byk öppi skogen".

F. Heij

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—s—
4.

VARSEL.

4660

Dödsvarsel. "Om då kom sot å ramlade ner ur kösstenen, så betydde då, att nå'n uttå di en kände s'ulle dö. Likaså knackade då på döra, när nå'n s'ulle dö."

F. Neij

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5.

PERSONER MED ÖVERNATURLIG ELLER OVANLIG FÖRMÅGA.

Trollkunniga och andra kloka. "En sme', mor vesste öm, han va' trölsk. En, sön hade blett osams mä 'en, feck en stor böld å ble' inte å mä 'en, utan han feck gå te gubben igen å tala väl ve 'en. När sme'en jagade, satt han hemma i stöva 'å dro' te se djura, tess di köm ännu fram te stöva å dä bara va' te å skjuta.

Mor talte öm, att dä fanns en kloke' gubbe böttåt Sjö-ry'. Te hönom s'ulle di gå e' natt i påskavecka' å få meddesin te sina djur. Å dä hade han en stor brase i spisen, å där va' fullt å folk, sön sprang å tittade där runt öm, för ingen ville lätta si se, att han va' där" (och anlitate gubben).

"Kloka gubba' brukade gå ätter ben på körgårn. Sme'n Eckerberg på Kanarp, han tö' hem en dö'skalle. En gång, så ble' dä ett fa'li't oväsen på vinn'en, där dö'skallen va'. Men Eckerberg, han va' öppe å pratade ve 'en, å se'n ble' dä tösst."

F. Neij

Småland
Boata
Oppastorp 1936

MAGI.

4660

Upplysning af Folke Mij
Per. Edin Gustafson
Boata 1898 i Oppastorp

Magiska medel. Meddelerskan berättar om gumman på Kalvsås, där hon hon i yngre dagar hade plats, att denna hade mystiska "krydder å flött å gjo'de en slags bolla' å ga' kor'a, men se'n gumma' va' dö'er, hette (hittade) vi en hel pöse mä ormskinn, grodeskinn å ödleskinn." (Antagligen till att bota kreatur med).

Magiska handlingar. "När ja' kom dit (till Kalvsås för att tilltråda sin plats), kom ho' mä ett stort stöcke vitt tyg å la'e på spishällen. Då s'ulle ja' setta på å titta i kösstenen, för då s'ulle hjälpa, så att ja' inte s'ulle less där.

Så va' då en gång, di tvättade ull, då to' di varme (glöder) å kastade i vattnet för folk inte s'ulle kunna förgöra fåra för döm.

En gång, så va' ho' (matmodern) vresi', å ja' vesste inte, hur ja' s'ulle få henne go'. Men så hade ja' hettat en kalvafot på fårakätten. Då säje' ja', att ja' ha' hettat en kalvafot. 'Ta bött den mä desamma, då ä' tröllereri mä i spelet.'

Smiltand

Öggsjöarps sn. Tretalid

4660

nypt. av F. Neij

1936.

ber. av Ester Gustafsson f. 1875. 699-1042

sa' ho', å ja' feck sjuttifem öre för ja' hade talat om 'et.

(Messömmarsjäst s'ulle ho' göra. Då hämtade ho' vatten ur e' källa långt inne i skogen, enna' sola kom öpp." (Jästämnet skulle bl. a. visst utsättas för solvärme.) Jästtillverkningen blev emellertid avbruten genom gummans sjukdom).

Vidare berättas, att en gumma brukade lägga en yxa vid ladugårdsdörren för kon att stiga över. (Till skydd mot "otyg").

"Kniva satte 'di ve laggårdsdöra, när djura inte kom hem."

När en ko hade kalvat, brukade dottern till den här om-
talade gumman taga av sig kjolen och draga den nyfödda kalven
igenom kjolen. Detta för att kalven skulle bliva vid liv och
trivas.

Om sitt husbondefolk berättar meddelerskan också, att
"di läste (läste) bort näseblo'. På fråga, vad de läste, sva-
rar hon: "Di muttrade lite' för se själva, så dä feck ingen
höra." De "satte ner" sjukdomar också, "satte ner eller kasta-
de i vattnet."

Om bot mot mögel berättas: "Di to' brö'bita', söm va'

Sonilant
Jveta

Cggestop 1936

4660

Myst. Folla Kij
Ber. Gita Gustavsson
Född 1875

mögel på. Döm to' di mä se te kva'na å stöppade i en annans
pöse mä sä', söm s'ulle malas. Då ble' di å mä mögel'n i dä
hemmet."

Angående "sätta ner" sjukdomar o.d. berättas, att det
ännu förekommer, när någon har t.ex. ett svårkäkt sår på ett
finger, att han "tar å tuta' å sputtar tre gånger å kastar
henne i vattnet."

På ett ställe, säges det, hade främmande fruntimmer gått
och mjölkat andras kor på nätterna. Då måste kornas ägare ta
sig för att vakta djuren nattetid. Men för att riktigt komma
till rätta igen var det icke nog härmed, utan det fordrades
ett särskilt förfaringssätt. Första natten måste de mjölka
korna på den tid, som man ansåg, att tjuvarna brukade mjölka,
nästa natt en timme senare o.s.v. med en timmes försening pr.
dygn, tills djuren kommit i de gamla gängorna med sin mjölk-
ning igen. Gjorde man icke på detta sätt, var det onda icke
fullständigt avhjälpt, utan tjuvarna kunde "ta' turen".

"Mor sa' en gång, då va' gummer, söm geck ut på ett berg

påskavecka' å ropade: "Så långt detta ropet hörs, så ä' sangket mett'. Di s'ulle trölla te se allt smöret."

Kalvsåsborna voro, säges det, mycket ofta illa ute genom förgörning av kreatur o.d. När de en kall vinterdag hade kalas, kom plötsligt drängen inrusande med andan i halsen och berättade, att han sett en liten svart gubbe gå in i ladugården. Drängen hade, trots sin rädsla, smugit sig fram till ladugårdsdörren. Han såg då gubben stå vid den bästa kon, men vågade inte göra något åt saken, utan sprang in, alldeles förskräckt. Nu fick värdfolket några av gästerna med sig och sprungo ut i ladugården. Gubben var borta, men över nacken på kon låg en stor vinkelväxt svart trädrot av hemskt utseende. Förklaringen var följande: Drängen hade stått ute i kylan och huggit ved, medan husbondefolket och dess gäster kalasade i den varma stugan. Detta förargade honom, och han sökte utväg att hämnas. Han kom då att tänka på den underliga roten och dess användbarhet att blåsa under husbondefolkets vidskepelse. Han spelade sin roll så väl, att han fick belöning för sitt

4660

"välförhållande". Husbondefolket tackade honom, tillsade honom att gå och byta om kläder och sedan komma in och delta i kalaset. Men sin bästa ko sålde Kalvsås-folket för "noll och intet."

F. Meij

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ii.

4660

LÄKEKONST.

Sjukdomarna och deras botande. På detta område var meddelarinnan inte särdeles hemma. "Men stöppte bly mot sjukdom, då vet ja', att di gjo'de. Ja' så' inte rekti't, hur då geck te, men di va' inne ve sänga mä smält bly eller ten i e' skopa. Di slo' kallt vatten på 'et, så då ble' gubba' å figurer."

F. Neij

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12.